

NAQD PULSIZ HISOB-KITOBLARNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti talabasi

Mahmudjonova Dilnur

Ilmiy rahbar Navoiy Innovatsiyalar Universiteti katta o'qituvchisi

Gafurova Dilobar Karamatovna.

Annotatsiya: Maqolada naqd pulsiz hisob-kitoblarning bugungi iqtisodiyotdagi o'rni, afzalliklari, muammolari va rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi. Shuningdek, elektron to'lov tizimlarining milliy va xalqaro tajribasi, raqamli texnologiyalar, FinTech startaplarining moliyaviy tizimlarga ta'siri, hamda kelajakda naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: naqd pulsiz hisob-kitob, elektron to'lov, bank xizmatlari, raqamli iqtisodiyot, moliyaviy texnologiyalar (FinTech), moliyaviy savodxonlik.

Kirish.

Bugungi global iqtisodiyot sharoitida naqd pulsiz hisob-kitoblar moliyaviy tizimning ajralmas qismiga aylangan. Ular moliyaviy operatsiyalarni tez va xavfsiz amalga oshirishga imkon beradi, moliyaviy nazoratni kuchaytiradi va korrupsiyani kamaytiradi. O'zbekiston Respublikasi davlat organlari ham naqd pulsiz to'lovlarni kengaytirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Naqd pulsiz to'lovlar orqali korxona va tadbirkorlar o'z operatsion xarajatlarni kamaytirishi, moliyaviy jarayonlarni optimallashtirishi mumkin. Shu bilan birga, fuqarolar uchun qulay va xavfsiz moliyaviy muhit yaratadi.

Naqd pulsiz hisob-kitoblarning turlari:

Naqd pulsiz hisob-kitoblar quyidagi asosiy turlarga bo'linadi:

1. Bank kartalari orqali to'lovlar – POS-terminal va onlayn tranzaksiyalar orqali amalga oshiriladi. Bank kartalari orqali xaridorlar to'lovlarni tez va qulay amalga oshiradi.
2. Elektron pul va mobil to'lovlar – mobil ilovalar va elektron hamyonlar yordamida amalga oshiriladi. Bu tizimlarda foydalanuvchilar balansni to'ldirish, to'lovlarni amalga oshirish va hisob-kitoblarni kuzatib borish imkoniga ega.
3. Internet-bank xizmatlari – mijozlar o'z hisob-kitoblarni masofadan turib, kompyuter yoki smartfon orqali boshqaradi.
4. Akkreditivlar va inkasso – korxonalarga moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash va kontrakt asosidagi operatsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi.

Afzalliklari:

Naqd pulsiz hisob-kitoblarning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

Moliyaviy operatsiyalarni tez va xavfsiz amalga oshirish.

Soliq tushumlarini oshirish va iqtisodiy nazoratni kuchaytirish.

Kichik va o'rta biznes uchun xarajatlarni kamaytirish.

Pul aylanishini soddalashtirish va vaqtni tejash.

Raqamli iqtisodiyotga moslashuvchanlikni oshirish.

Shuningdek, naqd pulsiz to'lovlar fuqarolarga onlayn xarid qilish, xizmatlar uchun tez to'lov amalga oshirish imkonini beradi. Bu esa pandemiya va boshqa favqulodda vaziyatlarda ayniqsa muhim ahamiyatga ega.

Naqd pulsiz hisob-kitoblarning rivojlanish istiqbollari:

Raqamli bank xizmatlarini kengaytirish:

Mobil ilovalar, internet-bank va elektron hamyonlar imkoniyatlarini yaxshilash, shuningdek, foydalanuvchilar uchun qulay interfeys yaratish kerak. Bu korxonalar va fuqarolar uchun moliyaviy jarayonlarni tezlashtirish va avtomatlashtirish imkonini beradi.

Xavfsizlikni oshirish:

To'lov tizimlarida shifrlash texnologiyalari va biometrik autentifikatsiya joriy etilishi kerak. Bu nafaqat firibgarlikning oldini oladi, balki foydalanuvchilarning moliyaviy ma'lumotlarini himoya qiladi.

Moliyaviy savodxonlikni oshirish:

Fuqarolar va tadbirkorlar uchun naqd pulsiz to'lovlar bo'yicha treninglar va seminarlar tashkil qilish, shuningdek, onlayn kurslar orqali ma'lumot berish tizimdan foydalanishni kengaytiradi. Moliyaviy savodxonlikning oshishi bilan pul mablag'laridan oqilona foydalanish va byudjetni rejalashtirish imkoniyati ham ortadi.

Regulyator siyosati:

Hukumat tomonidan soliqlarni onlayn to'lash va elektron to'lovlarni rag'batlantirish orqali tizimni kengaytirish. Shu bilan birga, qonunchilikni modernizatsiya qilish va moliyaviy tranzaksiyalarni soddalashtirish lozim.

FinTech startaplarini qo'llab-quvvatlash:

Innovatsion moliyaviy xizmatlarni ishlab chiqish va joriy etish, shu jumladan sun'iy intellekt, blockchain va big data texnologiyalaridan foydalanish. Bu yangi xizmatlarni yaratish va moliyaviy tizimlarni yanada samarali qilish imkonini beradi.

Muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

Naqd pulsiz hisob-kitoblarning rivojlanishida bir qator muammolar mavjud:

Internet va mobil aloqa tarmoqlarining ayrim hududlarda cheklanganligi.

Moliyaviy savodxonlikning pastligi va naqd pulsiz to'lov tizimlarini noto'g'ri qo'llash.

Kiberxavfsizlik tahdidlari va firibgarlik holatlari.

Bank tizimlarining ayrim segmentlaridagi yuqori komissiyalar va xizmat haqlari.

Bartaraf etish yo'llari:

Aloqa infratuzilmasini rivojlantirish va raqamli hududlarni kengaytirish.

Moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun treninglar va seminarlar tashkil qilish.

Kiberxavfsizlik standartlarini joriy etish va monitoring tizimlarini kuchaytirish.

Bank xizmatlaridagi raqobatni oshirish va xizmat sifatini yaxshilash.

Raqamli texnologiyalarning ta'siri:

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Mobil ilovalar, blockchain texnologiyasi, sun'iy intellekt va big data tizimlari to'lovlarni avtomatlashtirish, moliyaviy tahlil va kiberxavfsizlikni ta'minlash imkonini beradi. Shu bilan birga, raqamli

texnologiyalar fuqarolarga va biznesga moliyaviy jarayonlarni kuzatib borish va rejalashtirishda qulaylik yaratadi.

Kelajak istiqbollari:

Kelajakda naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim:

Raqamli infratuzilmani kengaytirish.

Moliyaviy savodxonlikni oshirish.

Kiberxavfsizlikni mustahkamlash.

Innovatsion moliyaviy xizmatlarni joriy etish.

Soliq va regulyator siyosatini modernizatsiya qilish.

Bu yo'nalishlar amalga oshirilsa, O'zbekiston iqtisodiyoti raqamli rivojlanish yo'nalishida jadal sur'atlar bilan oldinga siljiydi, fuqarolar va biznes uchun qulay va xavfsiz moliyaviy muhit yaratiladi.

Xulosa.

Naqd pulsiz hisob-kitoblar iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va raqamli iqtisodiyotga o'tishda muhim vosita hisoblanadi. Ular moliyaviy samaradorlikni oshiradi, korrupsiyani kamaytiradi va fuqarolar hamda biznes uchun xavfsiz moliyaviy muhit yaratadi. Kelajakda tizimni rivojlantirish uchun raqamli infratuzilmani kengaytirish, moliyaviy savodxonlikni oshirish, kiberxavfsizlikni kuchaytirish va FinTech startaplarni qo'llab-quvvatlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki, "Naqd pulsiz to'lovlar rivoji", Tashkent.

2. World Bank, "Digital Payments in Emerging Economies", Washington D.C.
3. FinTech Uzbekistan, "Raqamli moliya va innovatsiyalar", Tashkent.
4. IMF, "Global Trends in Cashless Transactions", Washington D.C.
5. M. Karimov, "Naqd pulsiz to'lov tizimlari: amaliyot va istiqbollar", Tashkent.
6. J. Smith, "Electronic Payment Systems and Security", London.

